

Z VĚDECKÉHO ŽIVOTA

Zpráva o IX. zasedání odborného kolegia pro občanské právo k problematice odpovědnosti dědice za dluhy zůstavitele

Dne 21. ledna 2020 se konalo IX. zasedání odborného kolegia pro občanské právo při Ústavu státu a práva AV ČR k projednání pracovní verze návrhu právní úpravy dědického práva, dotýkající se zejména odpovědnosti dědiců za zůstavitelovy dluhy.

Jednání zahájil Karel Eliáš krátkým proslovem a uvedením tří referujících. S prvním referátem vystoupil Jan Dvořák. Ve vztahu k otázce odpovědnosti dědiců za dluhy zůstavitele provedl exkurz do práva francouzského a švýcarského. Ve Francii je zkoumaná oblast upravena v *Code Civile*. Ustanovení o dědickém právu byla stabilní a koncepce byla postupnými novelami měněna až na přelomu tisíciletí. Aktuální úprava zdůrazňuje zásadu *ultra vires successionis*. Nelimitovaný závazek dědiců je zdůvodňován rodinnou solidaritou. Ta je chápána tak, že obohacuje-li zůstavitel za svého života rodinu, je třeba, aby rodina později splnila i jeho závazky. Jinými slovy, dobrodiní zůstavitele je nelimitované, proto by měla být i odpovědnost dědiců za dluhy zůstavitele neomezená. Koncepce je zdůvodněna i ekonomicky. Nelimitovaná odpovědnost dědiců poskytuje jistotu věřitelům zůstavitele, neboť zajišťuje dostupnost sjednaných půjček a úvěrů. Současné nastavení francouzského systému operuje se třemi možnostmi: 1) dědic může dědictví odmítnout, nebo 2) jej bezpodmínečně přijme, nebo 3) dědictví přijme s výhradou. V případě ad 2) nastává plné prosazení zásady *ultra vires successionis* s jednou výjimkou, jež spočívá v možnosti žádat o zbavení určitého dluhu. To soud může učinit za splnění podmínky, že měl dědic legitimní důvod dluh ignorovat a že by jeho splacení mělo zásadní vliv na jeho majetek. Praxe je ovšem v posuzování podmínek pro zbavení dluhu velmi striktní. V případě ad 3) se prosazuje zásada *intra vires successionis*, která je spojena s požadavkem na sestavení inventáře. Po sestavení inventáře majetku zůstavitele je závazek dědice limitován do výše zděděných aktiv. Inventarizací tedy dochází k separaci majetku zůstavitele a dědice.

Ve Švýcarsku dědic zásadně odpovídá majetkem zděděným i svým vlastním. Aby tomu tak nebylo, může 1) dědictví odmítnout, 2) přijmout dědictví s výhradou inventáře, nebo 3) proběhne likvidace dědictví. Koncepce inventarizace (ad 2) je odlišná např. od té francouzské. Uplatní se vždy, nevyjádří-li se dědic pro jinou možnost. Význam pořízení inventáře spočívá v tom, že se odpovědnost dědiců omezuje na dluhy uvedené v inventáři. Inventáře se neustále publikují a je možné proti nim podávat námitky. Osvobozen je dědic jen od dluhů, které do inventáře nebyly zapsány. Existují ale i výjimky. Jednu tvoří dluhy daňové a dluhy ze sociálního pojištění.

Jako druhý referující vystoupil Filip Melzer. Nejdříve se věnoval kolizi zájmů dědiců, zájmů věřitelů zůstavitele a také často opomínaným zájmům věřitelů dědiců. Dále rozlišil možnosti řešení problematiky odpovědnosti dědiců za dluhy zůstavitele. Tato odpovědnost může být buď neomezená, anebo omezená. U omezené odpovědnosti pak lze rozlišit ještě omezení věcné, tj. vztahující se jen na hodnoty v pozůstalosti, a omezení osobní, v rámci něž dědicové odpovídají celým svým majetkem do výše hodnoty nabytého majetku – ať již dílčím nebo solidárním způsobem.

Dále pokračoval zahraničním exkurzem. Zaměřil se na německou, rakouskou a polskou právní úpravu. Ve všech vybraných jurisdikcích se vychází z odpovědnosti za všechny dluhy. Je v nich vždy však také zakotvena možnost, jak omezit odpovědnost dědice pouze na pozůstalost. Zakotvena je i další ochrana věřitelů (např. při nepoctivém jednání dědiců) a možnost zjistit, že k vypořádání dědictví dochází (konvokace věřitelů).

V Rakousku platí adiční princip a dědicové se přihlašují tzv. dědickou přihláškou. V ní musí uvést, zda je přihlášení bezvýhradní nebo s výhradou. Při podání bezvýhradní (nepodmíněné) přihlášky dědic odpovídá všem věřitelům zemřelého za všechny pohledávky i všem odkazovníkům, i když pozůstalost ke krytí těchto závazků nepostačuje. Při podání podmíněné přihlášky dědicové odpovídají do výše nabyté pozůstalosti. Jejich odpovědnost je zprvu solidární a po rozdělení dědictví dílčí. Konvokace věřitelů probíhá, je-li uplatněna výhrada soupisu. Nepřihlásí-li se věřitel včas, může se uspokojit jen z případných zbylých aktiv. Jako ochrana dědice slouží oddělení pozůstalosti od majetku dědice. I v Německu dědicové zásadně plně odpovídají za dluhy zůstavitele. Postup při omezení odpovědnosti dědiců je zde však jiný. Začíná se konvokací věřitelů zůstavitele. Věřitelé následně podávají přihlášky. Dědicové odpovídají nepřihlášeným věřitelům jen do výše dědictví. Až poté se dědic rozhodne ohledně dalšího postupu. Případná inventarizace zásadně nemá žádné omezující účinky. Doplnil, že i v Polsku se uplatňuje zásada neomezené odpovědnosti modifikovaná možností učinění výhrady soupisu (inventarizací).

Třetím referujícím byl *Petr Lavický*. V první řadě upozornil, že občanský zákoník byl přijat před krátkým časem, a v souvislosti s tím zdůraznil, že právní řád vyžaduje určitou právní jistotu a stabilitu. Varoval proto před neuváženými, zbytečnými a nedostatečně diskutovanými změnami. Poukázal, že je pracovní verze návrhu úpravy dědického práva odůvodněna pouze vyskytujícími se problémy s pořizováním výhrady soupisu. Vymezil se i s ohledem na rakouskou praxi, jež vychází ze stejné hmotněprávní úpravy dědického práva, proti tomu, že by výhrada soupisu musela znamenat podrobné sepsání majetku. V důvodové zprávě tvrzená nespolehlivost zjištění majetku nedoceňuje to, že pro řízení o pozůstalosti není nezbytné naprosto přesně a správně zjistit veškerý majetek zůstavitele. S tím právní úprava počítá: viz dodatečné projednání dědictví nebo nepřihlížení ke sporným aktivům a pasivům. Navíc jsou dnes vzhledem k existujícím registrům a evidencím větší možnosti zjistit majetek než dříve. Dále poukázal na katastrofální úroveň procesní úpravy pozůstalostního řízení, kterou by bylo potřeba změnit primárně. Dospěl k závěru, že pokud by změna odpovědnosti dědice za dluhy zůstavitele měla být odůvodněna jen obtížemi při provádění inventáře, zdá se změna nedůvodnou a argumentace neudržitelnou.

Po přednesení referátů následovala podrobná diskuse všech zúčastněných. V ní mimo jiné zazněly následující postřehy a argumentace. *Ondřej Horák* uvedl, že římské právo by nás podle jeho názoru spíše vedlo k omezení odpovědnosti dědice do výše zděděných aktiv. Tomu oponoval *Karel Eliáš* – myšlenka omezené odpovědnosti vychází ze starého germánského práva a odůvodňovala tehdejší společenskou a ekonomickou situaci. *Kateřina Ronovská* upozornila na principiální základ občanského zákoníku a nebezpečí koncepčních změn. Následně *Filip Melzer* vyjádřil obavu ze změn zákona, aniž by se nejdříve definovalo, co je na stávající úpravě špatného. Na to reagoval *Jakub Sosna* z Ministerstva spravedlnosti. Ujistil kolegium, že ministerstvo nechce jít cestou rychlých novel. Je pro něj nerozhodné, zda bude uplatňována omezená, či neomezená koncepce odpovědnosti dědiců za dluhy; problém byl spatřován spíše ve způsobech zjišťování majetku. Poukázal

na praxi, která vyžaduje spíše podrobný soupis majetku. Pokud by postačoval soupis zběžný a nejasnost by stačilo překlénout jiným výkladem, mohl by být problém zažehnán. Notář Svoboda shrnul, že debata zatím převážně vyznívá ve prospěch hájení zájmů věřitelů. Upozornil, že dědic nemusí být jen ze zákona, ale např. i ze závěti. Tím podle jeho názoru padá argument rodinné solidarity. Zatímco v zahraničí se klade důraz na informace, co notáři sdělí dědic, v České republice je spíše na notářích tyto informace zjistit, což z aktuálně dostupných veřejných rejstříků a seznamů jednoduše nelze. Uvedl, že by preferoval ochranu dědiců; je rizikem věřitelů zůstavitele, když zůstavitel neočekávaně zemře. Na to reagoval *Filip Melzer*. Dědic má možnost odpovědnost omezit, proto by spíše chránil věřitele dědiců. Většina diskutujících se následně ve svých projevech shodla na tom, že problém je zejména v procesní úpravě dědického řízení.

Debata o dědickém právu a potřebě jeho novelizace by měla pokračovat na dalším zasedání kolegia.

Jan Holas*

* Mgr. Jan Holas, Právnická fakulta Masarykovy univerzity, E-mail: 404994@mail.muni.cz.